

XV. VE XVI. YÜZYILLARDA YANBOLU ŞEHİRİ*

Selcen ÖZYURT**

ABSTRACT

CITY OF YANBOLU BETWEEN XVth – XVth CENTURIES

In this article, we illuminate the physical, demographics and economical structure of Yanbolu city according to Tapu Tahrir registers including the years 1454–1603 and other researches. Because of its location on Crimea-Black Sea Trade Way, Yanbolu had been a significant commercial center. Therefore, we examine Yanbolu's districts, population, mercantile activities and architectural principles as a characteristic Ottoman city from the date of conquest.

Key words: *Yanbolu, city, economy, demography, commerce*

Yanbolu şehrinin de dâhil olduğu Silistre'nin kuruluş tarihi tam olarak bilinmemekle beraber, tarihî kaynaklar bu bölgenin MÖ. I. yüzyılda Romalılar tarafından kurulduğunu bildirmektedir. Bölge, Tuna'nın Karadeniz'e döküldüğü delta kısmında yer almaktadır. Jeopolitik konum itibarıyla, Orta ve Doğu Avrupa'nın, Karadeniz ve Boğazlar ile birleşerek, Akdeniz ve Asya-Afrika ülkelerine açılan bir kapı niteliğinde olmasından dolayı ekonomik, askeri ve stratejik bir öneme sahiptir¹.

Yanbolu hakkında ilk bilgiler Bizans devrine aittir. Kaynaklara göre, Yanbolu şehri, Bulgar Hanlığı zamanında "Parostlena" ismini taşımaktadır ve Bulgar Hanlığının başkentidir. Ancak Bizans hâkimiyetinin ardından, şehrin ismi değişmiştir. Meletios'a göre, Bizans hâkimiyeti sırasında bölgede tutunmaya çalışan Ruslar ile şiddetli bir savaş meydana gelmiş ve bunun sonunda Bizans

* Bu makale "Tahrir Defterlerine göre Yanbolu Kazâsının Sosyal ve Ekonomik Yapısı" adlı tezden üretilmiştir.

** Araştırma Görevlisi, Uşak Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi.

¹ Ahmet Cebeci, *XVI. Yüzyılda Silistre Sancağı Vakıfları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi SBE) Ankara, 1994, s.1.

İmparatoru Jan İoannes Tzimikes 970 senesinde şehri Ruslardan almış ve buraya Rumca kendi adını (*İyoannispolis*) vermiştir². Farklı kaynaklarda adı "*Diampolis*" olarak geçen Yanbolu şehrine, İmparator Alexias Komnenos zamanında sık sık Peçenek ve Kuman akınları olmuştur³. Tarihi kesin olarak tespit edilememiş olsa da, Kumanlar ile Bizans İmparatorluğu arasında şiddetli mücadelelerin yaşandığı 1084'lerde İmparator Alexias'a karşı imparatorluğunu ilan eden Diogenes, Kumanların yardımıyla Edirne'ye doğru harekete geçmişti. Bizans yönetiminden memnun olmadığı anlaşılan Yanbolu şehri halkı da, kentlerini Kumanlara ve Diogenes'e açmış ve onları desteklemiştir⁴.

Süleyman Paşa'nın Gelibolu'ya geçmesinden sonra Osmanlı akıncıları, Bulgaristan içlerine doğru fetihlere başladılar⁵. Bu fetihler sırasında akıncılar, Romalılar tarafından yaptırılmış olan ve daha sonra Bizanslılar tarafından da kullanılan yollarda ilerlediler⁶. Yanbolu'nun da içinde bulunduğu bölgenin fethine I. Murad zamanında başlandı. 1362'de Edirne'nin alınmasının ardından, 1367'de Timurtaş Paşa, Kızılağaç ve Yanbolu'yu Osmanlı Devleti sınırlarına kattı⁷.

Türk şehir tarihi ile ilgili kaynaklara bakıldığında, XI. yüzyıla kadar merkezî öneme sahip yerlere *balık* veya *kend* denilmektedir. *Şehir* kelimesi Türkçeye XI. yüzyılda girmiş olup halk arasında *şar* şeklinde kullanılmıştır⁸. Bir yerleşim biriminin şehir olarak adlandırılması üzerinde çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu hususta coğrafyacıların, sosyologların ve ekonomistlerin farklı tarifleri vardır. Coğrafyacılar tanımlarına nüfusu temel alırken, sosyologlar, ilişkileri ve değişimleri, ekonomistler ise üretim biçimlerini esas almışlardır. Coğrafyacıların şehri tanımlamakta kullandıkları en önemli unsur nüfustur. Genel kanaat, az nüfuslu yerlerin köy, orta nüfuslu yerlerin kasaba ve kalabalık

² P.L. Inciciyan- H.D. Andreasyan, "*Osmanlı Rumelisi'nin Tarih ve Coğrafyası*", *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları*, 4-5 (1975-1976) *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi*, s. 120.

³ Anna Komnena, *Alexiad*, Çev. Bilge Umar, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 1996, s. 214, 216.

⁴ Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 292.

⁵ H. İnalçık, "Rumeli", *MEB, İ.A.*, C.IX. s. 778.

⁶ Halime Doğru, *XIII.-XIX. Yüzyıllar arasında Rumeli'de Sağ Kolun Siyasi, Sosyal, Ekonomik Görüntüsü ve Kozluca Kazası*, Eskişehir, 2000, s. 32.

⁷ İ.H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.I, Ankara, 1995, s. 170.

⁸ Tuncer Baykara, *Türkiye Selçuklularının Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, İstanbul, 2004, s. 187.

nüfuslu olan yerlerin ise şehir olarak adlandırıldığıdır⁹. Ancak Yanbolu şehrine bakıldığında, bu tanıma uymayan dönemler görülmektedir. Zira tahminî olmakla beraber 1530'da Yanbolu şehrinin nüfusu 1.576'dır¹⁰. Buna karşın yine Sultan Süleyman devrinde Yanbolu'ya tâbi bir köy olan İslimye'nin tahminî nüfus miktarı ise 1.355'dir¹¹. XIX. Yüzyılda, yani Yanbolu'nun kayıtlara kasaba olarak kaydedildiği dönemde ise kazâ merkezinin nüfusu 3.000 olarak tespit edilmiştir¹². Neticede Yanbolu şehrinin XVI. yüzyılda şehir olmasında, nüfus yoğunluğu dışında farklı faktörler bulunmaktadır.

Bunların başında da şehrin sahip olduğu ekonomik özellikler gelmektedir. Osmanlı Devleti idaresinde bulunan şehirler, daha ziyade idarî ve ticarî özellikleri ile ön plana çıkmışlardır. Şehir sakinleri de, bahçecilik, meyvecilik gibi ziraî faaliyetler ve hayvancılık ile meşgul olmuşlardır. Ancak bu küçük çaplı üretimler, köylerdeki gibi geçim maksatlı olmamıştır¹³. Bu tanımlamaya uygun olarak, Yanbolu şehri sahip olduğu pazarlar, bedestenler ve çarşılar ile bulunduğu bölgenin ticarî merkezi durumundadır.

Yanbolu şehri hakkında ilk bilgiler Taksim Atatürk Kitaplığı'nda, Muallim Cevdet Yazmalarında bulunan, 89 numaralı 1454 tarihli defterde yer almaktadır. İkinci olarak, 1530'da bütün Osmanlı ülkesinde yapılan tahrir sonucu oluşturulan 1530 tarihli Muhasebe-i Vilayet-i Rum İli defterinden istifade edilmiştir. Son olarak, 1603 yılına ait mufassal tahrir defterinden şehre ait bilgiler alınmıştır.

A. ŞEHİRİN FİZİKİ YAPISI, MAHALLELERİ VE NÜFUSU

1. Genel Fizikî Yapılanma Özellikleri

Tunca nehri kenarında ada benzeri bir burunda kurulmuş olan şehrin kalesi, yüksek bir bayır üzerine inşa edilmiştir. Fakat şehrin güçlükle fethedilmesine sebep olmasından dolayı, fetihten sonra yıkılmıştır. Şehir genel olarak, Tunca nehri kenarında ve düz alanlarda gelişmiştir. Şehrin yüksek

⁹ Tuncer Baykara, "Osmanlı Devleti Şehirli Bir Devlet midir?", *Osmanlı*, C. 5. s. 528.

¹⁰ *370 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rum İli Defteri*, s. 454.

¹¹ BOA, TD 382 s.873.

¹² Şemseddin Sami, *Kamusü'l-A'lam*, C.IV, İstanbul 1316, s. 4787.

¹³ Tuncer Baykara, *a.g.m.*, s. 528.

bölgeleri daha ziyade bağlar ve bahçeler için kullanılmıştır. XVII. yüzyılın ikinci yarısında şehirde Cuma namazı da kılınan 7 büyük cami ile 8 adet mahalle mescidi vardır ki, Osmanlı şehir mimarisine uygun olarak mahalleler bu mescidler etrafında kurulmuştur. Bütün sokakları taş kaplı olan Yanbolu şehri, aynı zamanda Kırım hanlarının da yaz aylarını geçirdikleri bir şehirdi. Bu sebeple Yanbolu'da biri Kırım Hanlarından Giray Han'a, biri de padişaha ait, iki yazlık saray bulunmakta idi¹⁴.

2. Mahalleler ve Demografik Durumları

Mahalle, *mahal* kökünden türetilmiş olup, başlangıçta konaklama yeri gibi bir anlam ifade ederken, zamanla, bir yerleşim birimi olarak, yoğun bir nüfusun bulunduğu şehir veya bazı büyük köylerin bir parçası, daha doğrusu, onu meydana getiren yerleşim ünitelerinden her birini ifade etmek için kullanılmıştır¹⁵. Osmanlı Devleti'nde, şehirleri oluşturan mahalleler, genellikle bir dinî yapının çevresinde kurulmakta ve gelişmektedir. Mahalle kayıtlarında da görüleceği üzere, XVI. yüzyıl boyunca Yanbolu şehrini meydana getiren 19 mahalleden 13'ü merkezinde bulunan mescidin adıyla anılmıştır. Mahalle adlarına da yansımış olan bu özellik, aynı mescide ibadet eden cemaatin aileleriyle birlikte ikâmet ettikleri kesim olarak tanımlanan Osmanlı mahallesinin karakteristik özelliğinin, Yanbolu şehrine de yansımış olduğunu göstermektedir.¹⁶

Osmanlı Devleti döneminde mahalle, günümüz anlayışından oldukça farklı bir yapı arz etmektedir. Sosyal dayanışmanın en üst seviyede geliştiği mahallelerde, paylaşılan sadece bir sokak değil, aynı zamanda hayattır. Mahallede yaşayanlar, aynı ailenin fertleri olabileceği gibi aynı cemaatin veya meslek grubunun üyeleri veya tamamıyla farklı kesimlerden gelen insanlar

¹⁴ *Evlîya Çelebi Seyahatnamesi*, yky, s. 60. C. VIII.

¹⁵ Şemseddin Samî, *Kâmûsü'l A'lâm*, C. III. İstanbul, 1318, s. 2148.

¹⁶ Özer Ergenç, "Osmanlı Şhrinde Esnaf Örgütlerinin Fizik Yapıya Etkileri", *Birinci Uluslar arası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071-1920) Kongresi Tebliğler*, Ankara 1980, s. 104.

olabilir. Mevcut farklılıklara rağmen aynı mahallede ikâmet eden insanlar, birbirlerinin davranışlarından sorumludur¹⁷.

Yanbolu, I. Murad devrinde Osmanlı idaresine dâhil edilmiştir. Ancak şehre ilişkin ilk kayıtlar, 1454 yılına dayanmaktadır. Fethinden bir asır sonrasına ait olan bu defterde, Yanbolu şehri ve kazâya bağlı köyler ayrıntılı bir şekilde kaydedilmiştir. Bu defter, şehir hakkında ilk bilgileri içermesine karşın, kaydedilme teknikleri bakımından kendisinden sonraki defterlerden farklıdır. Söz konusu defterde şehir halkı mahallelere bölünmeksizin, hane ve meslekî gruplara göre kaydedilmiştir. Bu sebeple bu deftere ait bilgiler burada ayrı olarak ele alınacaktır.

İlgili kaynağa göre, Yanbolu şehrinde 18 mahalle kayıtlıdır. Bu mahallelerin dışında, şehirde ikâmet eden herhangi bir cemaat veya meslekî grup bulunmamaktadır.

Şehirde vergi vermekle mükellef haneler;

Tablo 1.1.: 1454'de Yanbolu Şehri Nüfus Yapısı

Aktav Yörüklerine tâbi	2 hane, 4 bennak
Bennak	433
Bive	73
Çiftlü	52
Has'dan ve gayriden gelmiş	3 hane
Haymana	1 hane
Küreciyan Paşaya bağlı	4 hane, 14 bennak
Naldöken Yörüklerinden	1 hane, 1 bennak
Yeni Tatar	1 hane
Raiyyet-i Zaim	4 hane
TOPLAM	594 hane

¹⁷ Özer Ergenç, "Osmanlı Şehirlerindeki Mahallenin İşlevi ve Nitelikleri Üzerine", *Osmanlı Araştırmaları*, C. IV, 1984, s. 72.

Tablo 1.2.: Yanbolu Şehrinde Muaf Zümreler

Arabacı	13
Derviş	3
Hasta	7
Fertut	1
Âmâ	3
Hekim	1
İmam	17
Müezzin	14
Kötürüm	7
Araba reisi	6
Hasta	7
Harbende-i zaim	1
Harbende-i ...	2
Naib-i Kadı	1
Azâde Müderris	1
Muaf Müsellem	1
Mekatib	2
Hizmetkâr-ı Ser-asker	1
Veled-i müselleme	1
Veled-i doğancı	1
Tacir	1
Hizmetkâr-ı zaim	1
Muhtesib	1
Hizmetkâr-ı Muhtesib	1
Hizmetkâr-ı Kasım Paşa	1
TOPLAM	96

Aynı deftere göre, *Cemaat-i Gebran* başlığı altında 62 nefer kaydedilmiştir. Bunlardan; 11'i hane, 31'i bennak, 4'ü bive, 1'i kötürüm, 1'i yağcı, 14'ü Voynuktur¹⁸.

¹⁸ M.C. Y. O89 v. 111 b.

Sonuç olarak, 1454 tarihinde Yanbolu şehrinde, 690 Müslim hane ile 62 gayr-i Müslim, toplam 752 hane bulunmaktadır. Fakat dikkat çeken bir husus ise şehirde mücerredin bulunmaması veya kaydedilmemiş olmasıdır.

XVI. yüzyılda şehrin mahallelerini ve nüfus durumunu ortaya koyan iki defter bilinmektedir. Bunlardan biri, 1530 tarihli icmâl muhasebe defteridir. İkincisi ise, III. Mehmed dönemine (1595–1603) aittir. Buna göre, Yanbolu mahalleleri ve nüfus durumu şöyle idi:

Akçaylı Mahallesi: XVI. yüzyıl boyunca aynı isimle kaydedilmiştir. 1530'da, 1'i imam, 1'i müezzin 27 hane meskûn iken¹⁹, III. Mehmed devrinde mahallede 42'si hane, 29'u mücerred olmak üzere yaklaşık 239 kişi bulunmaktadır. Birçok köyden büyük olan mahalle ayrıca *Mescid-i Akçaylı* ismiyle bir vakfa sahiptir²⁰. Mahallede Süleyman Ağa adıyla büyük bir camii bulunmaktadır²¹.

Atik Mustafa Ağa Camii Mahallesi: III. Mehmed döneminde defterde yer alan mahalle, adından da anlaşılacağı üzere, aynı isimli caminin etrafında teşekkül etmiştir. Bu dönemde 1'i imam 18'i hane, 7'si mücerred yaklaşık 97 kişi mahallede meskûndur²².

Aydoslu Mahallesi: 1530'da 1'i imam 15 hane ve 2 mücerred bulunmaktadır²³. XVI. yüzyılın sonunda ise mahallede 1'i imam 30 hane, 15 mücerred yaklaşık 165 kişi mütemekkindir.

Bahadır Beğ Mahallesi: Sadece 1530 tarihli defterde yer alan mahallede 1'i imam, 1'i müezzin 16 hane ve 6 mücerred yaklaşık 86 kişi bulunmaktadır²⁴.

Bâli Subaşı Camii Mahallesi: III. Mehmed devrinde şehre dâhil olan mahallede 1'i imam 20 hane, 18 mücerred yaklaşık 118 kişi bulunmaktadır²⁵.

¹⁹ 370 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rum İli Defteri, s. 451.

²⁰ TKGM KKA, TD 86 v. 174 b.

²¹ Ekrem Hakkı Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri, Bulgaristan, Yunanistan, Arnavutluk, C. IV*, İstanbul, 1981, s. 129.

²² TKGM KKA, TD 86 v. 173 b.

²³ 370 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rum İli Defteri, s. 451.

²⁴ 370 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rum İli Defteri, s. 451.

²⁵ TKGM KKA, TD 86 v. 175 a.

Cafer Çelebi Mescidi Mahallesi: 1595–1603 tarihlerinden evvel Yanbolu şehrinde bu isimle bir mahalle kayıtlı değildir. Aynı isimli mescid ve vakfa sahip mahalle 29 hane, 19 mücerred yaklaşık 164 kişiden oluşmaktadır²⁶.

Camii Mahallesi: 1530'da 1'i imam, 1'i müezzin ve 5'i berat sahibi toplam 16 hane yaklaşık 80 kişi bulunmaktadır²⁷. Kayıtlara göre, III. Mehmed döneminde şehirde bu isimde mahalle mevcut değildir.

Eflâk Şahin Mescidi Mahallesi: III. Mehmed devrinde aynı isimli mescidin etrafında tesis olmuştur. Söz konusu kaynağa göre 26 hane, 25 mücerred, yaklaşık 155 kişilik bir mahalledir²⁸.

Hacı Mustafa Mescidi Mahallesi: XVI. yüzyıl boyunca Yanbolu şehrinin köklü mahalleleri arasında yer alan ve aynı isimle bir vakfa sahip olan mahallede 1530'da 1'i imam, 1'i müezzin 33 hane kayıtlı iken²⁹, XVI. yüzyılın sonunda bu sayı 1'i imam 23 haneye gerilemiştir. Ayrıca 25 de mücerred bulunmaktadır³⁰.

Kara Danişmend Mescidi Mahallesi: XVI. yüzyıl boyunca Yanbolu şehrine bağlı bulunan mahallede 1530'da 1'i imam, 1'i müezzin 13 hane kayıtlı iken³¹, XVI. yüzyılın sonunda hane sayısı 1'i eşkinci, 1'i imam olmak üzere 16'ya yükselirken, 7 de mücerred kaydedilmiştir³².

Keşan Mahallesi: XVI. yüzyıl boyunca Yanbolu şehrine bağlı bir mahalledir. 1530'da 8 hane kayıtlıdır.³³ III. Mehmed devrinde ise mahallede 1'i imam 11 hane, 6 mücerred yaklaşık 61 kişi bulunmaktadır³⁴.

Sebil İsa Mahallesi: Kanunî döneminde mahallede, 3'ü berat sahibi 23 hane, 8 mücerred yaklaşık 123 kişi meskündür³⁵. Ancak bu devirden sonra Yanbolu şehrine bu isimde bir mahalle kaydedilmemiştir.

²⁶ TKGM KKA, TD 86 v.174 b.

²⁷ 370 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rum İli Defteri, s. 451.

²⁸ TKGM KKA, TD 86 v.175 b.

²⁹ 370 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rum İli Defteri, s. 451.

³⁰ TKGM KKA, TD 86 v.174 a.

³¹ 370 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rum İli Defteri, s. 451.

³² TKGM KKA, TD 86 v.174 a.

³³ 370 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rum İli Defteri, s. 451.

³⁴ TKGM KKA, TD 86 v.175 b.

Şhreküstü Mescidi Mahallesi: 1454'de Yanbolu şehrinin mahalleleri kaydedilmediği için böyle bir mahalle var mıydı, bilinmemektedir. Ancak XVI. yüzyıla ait kaynaklarımıza göre Şhreküstü, şehrın eski mahalleleri arasında yer almaktadır. İsmi itibariyle çeşitli araştırmalara konu olan Şhreküstü, daha evvelki Türk devletlerinden farklı olarak Osmanlı şehir kültürüne ve yapısına münhasırdır. Zirâ daha evvel de belirtildiği üzere, mahalleler genellikle orada oturan ve mahalleye cami, mescid veya mektep yaptıran kişilerin adlarıyla kaydedilmektedir. Fakat Şhreküstü Mahallesi bu gelenekten oldukça farklı bir düşünceyle oluşmuştur. Şehirde, Şhreküstü ismiyle bir mahallenin varlığı, şehrin geliştiğinin önemli göstergelerinden biridir. Şhreküstü mahallesinin meydana gelmesinde, şehrin fizikî ve yerleşim özellikleri büyük öneme sahiptir. Osmanlı döneminde şehrin merkezi veya çekirdeğini oluşturan bölgenin tamamen iskân edilmesi sonucu, yeni bir ev yapabilecek yer bulunmayabilirdi. Fakat bu durum şehrin dışarıdan göç almasına mâni olamazdı. Böyle bir durumda dışarıdan gelenler kendilerine yer bulabilmek maksadıyla merkezden uzak, şehrin ana kitlesinden kopuk, tepeyle veyahut dereler ile ulaşımın nispeten daha zor olduğu bölgelere yerleşmeye mecbur kalmışlardır. Böylece yeni kurulan bu yerler sahip olduğu fizikî özelliklerden dolayı adeta şehre küsmüş gibidir. Zamanla da şehrin büyüyüp gelişmesi ile bu mahalleler de şehrin doğal bir parçası haline gelmişlerdir. Fakat burada asıl üzerinde durulması gereken nokta, Şhreküstü adının, Osmanlı şehirlerinin büyüdüğünün ve geliştiğinin en çarpıcı delili olmasıdır³⁶.

XVI. yüzyılda Yanbolu şehrinde bulunan Şhreküstü mescidi mahallesi de böyle bir özellik arz etmektedir. Kanunî devrinde mahallede 1'i sahib-i berat 30 hane, 8 mücerred vardır³⁷. III. Mehmed devrinde Şhreküstü'de 24 hane, 8 mücerred takriben 128 kişi meskûndur. Ayrıca mahalleli, 7400 akçe gelire sahip, aynı isimli bir vakfa sahiptir³⁸.

Şeyh (Hacı Şeyh Noktacı) Mahallesi: Kanunî devrinde mahallede 3'ü sahib-i berat, 1'i kayyum 11 hane ile 2 mücerred bulunmaktadır³⁹. III. Mehmed

³⁵ 370 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rum İli Defteri, s. 451.

³⁶ Tuncer Baykara "a.g.m.", s.534.

³⁷ 370 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rum İli Defteri, s. 451.

³⁸ TKG M KKA, TD 86 v.174 a.

³⁹ 370 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rum İli Defteri, s. 451.

devrinde ise mahalle “*Hacı Şeyh Noktacı*” ismiyle kaydedilmiştir. Bu dönemde mahallede yaşayanların sayısı 13’ü hane, 8’i mücerred olmak üzere tahmini 73’e yükselmiştir⁴⁰.

Tur Ali Mescidi (Mescid-i Toprak) Mahallesi: Yanbolu şehrinin eski mahallelerinden biridir. Kanunî devrinde Tur Ali’de 1’i imam, 1’i müezzin 26 hane 130 kişi ikamet etmektedir⁴¹. III. Mehmed devrinde adı *Mahalle-i Mescid-i Turali nam-ı diğer Mescid-i Toprak* olarak değişmiştir. Söz konusu devirde ise mahallede bulunanların sayısı yaklaşık 258’e yükselmiştir. Bunların 48’i hane, 18’i de mücerreddir⁴².

Veli Kadı Camii Mahallesi: 1530’da 1’i imam, 1’i müezzin, 1’i sahib-i berat olmak üzere 24 hane ve 5 mücerred bulunmaktadır⁴³. XVI. yüzyılda mahallede 1’i imam 40 hane, 18 mücerred yaklaşık 218 kişi mütemekkindir⁴⁴.

Yusufhan Beğ Mescidi Mahallesi: XVI. yüzyıl boyunca defterlerde yer alan mahallede Kanunî devrinde 15 hane, 4 mücerred bulunurken⁴⁵, III. Mehmed devrinde bu miktar 1’i imam 17 hane, 10 mücerred tahmini 100’e yükselmiştir⁴⁶.

XVI. yüzyıl boyunca şehri oluşturan mahallelerde sadece Müslim haneler oturmuştur. 1454’de şehirde 64 gayr-i Müslim nefer kaydedilmişken; 1530’da bu miktar 15 nefere gerilemiştir. Şehirdeki mahallelerden ayrı olarak kaydedilen Kalafatçıyân Cemaati, Tunca nehri kenarında meskûn olup sandal ve teknelerin onarımı ile geçinmiştir⁴⁷. III. Mehmed döneminde ise şehirde sadece 5 haneli Yahudi cemaati bulunmaktadır⁴⁸.

⁴⁰ TKGM KKA, TD 86 v.176 a.

⁴¹ 370 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rum İli Defteri, s. 451.

⁴² TKGM KKA, TD 86 v.175 a.

⁴³ 370 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rum İli Defteri, s. 451.

⁴⁴ TKGM KKA, TD 86 v.173 b.

⁴⁵ 370 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rum İli Defteri, s. 451.

⁴⁶ TKGM KKA, TD 86 v.175 b.

⁴⁷ 370 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rum İli Defteri, s. 451.

⁴⁸ TKGM KKA, TD 86 v.176 b.

Evliya Çelebi, XVII. yüzyılın ikinci yarısında Yanbolu şehir merkezinde 17'si Müslüman, 1'i Yahudi, 1'i Rum 19 mahallenin ve 3500 hanenin olduğunu yazmıştır⁴⁹.

Böylece, genel özelliklerine işaret etmek suretiyle şehri teşkil eden mahallelerin durumunu tespit ettikten sonra, Kanunî ve III. Mehmed dönemlerinde şehrin demografik yapısını bir tablo üzerinde değerlendirmek gerekirse, şöyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır:

Tablo 1.3.: XVI. Yüzyılda Yanbolu Şehri Nüfus Dağılımı

Mahalle Adı	Hane		Mücerred		Muaf	
	1530	1595-1603	1530	1595-1603	1530	1595-1603
Akçaylı	27	42	-	29	1	1
Aydoslu	16	30	2	15	-	-
Bahadır Beğ	16	-	6	-	2	1
Bâli Subaşı	-	20	-	18	-	-
Cafer Çelebi	-	29	-	19	-	-
Camii'	16	-	-	-	2	-
Eflak Şahin	-	26	-	25	-	-
Hacı Mustafa	33	23	-	25	2	1
Kadı Yakub	25	32	5	14	2	1
Kara Danişmend	13	16	-	7	2	1
Keşan	8	11	-	6	-	1
Mustafa Ağa	-	18	-	7	-	1
Sebil İsa	20	-	8	-	3	-
Şehreküstü	29	24	8	8	1	-
Şeyh	7	-	8	-	7	-
Şeyh Noktacı	-	13	-	8	-	-
Tur Ali	26	48	-	18	2	-
Veli Kadı	23	40	5	18	3	1
Yusufhan Beğ	15	17	4	10	-	1
GayriMüslim	15	5	-	-	-	-
TOPLAM	279	394	46	227	27	10

⁴⁹ Evliya Çelebi *Seyahatnamesi*, C. VIII. s. 60.

Bu noktada, gerek şehir ve gerekse kazâya bağlı diğer iskân birimlerinin tahmini nüfusunu tespit edebilmek için izlenecek formülü belirlemek gereklidir. Tahrir defterlerinin tutulma amacı, bilindiği üzere nüfus sayımı yapmak değil, vergi verenleri tespit etmektir. Bu sebeple nüfusun büyük bir bölümünü meydana getiren çocuklar, kadınlar ve askerler vergi vermedikleri için defterlerde yer almamışlardır⁵⁰. Bunun dışında defterlerde vergi vermekle mükellef yetişkinlerin kaydedilmesinde kullanılmış olan *hane* veya *neferin* bir nüfus birimi olarak kaç kişiyi kapsadığına dair açık bir ifade yoktur. Tahrir defterine dayanarak yapılmış olan nüfus tahminlerinde çeşitli yollar kullanılmıştır. Ancak bunların arasında en yaygın olarak, Barkan'ın beş katsayısı kullanılmıştır⁵¹.

Bu itibarla şehrin, ileride de köylerin nüfusları hesaplanırken, bütün bu hususlar dikkate alınmakla beraber, hane kat sayısı olarak, yaygın halde benimsenmiş olan 5 rakamı tercih edilerek ve buna mücerred toplamının da ilavesiyle, nüfus tahmini yapmaya çalışılmıştır. Buna göre, Yanbolu şehrinde 1454'de 752 nefer bulunmaktadır. 1530'da bu miktar 352 nefere gerilemiştir. III. Mehmed devrinde ise 631 nefer kaydedilmiştir.

B. VAKIF KAYITLARINA GÖRE ŞEHRİN FİZİKİ UNSURLARI

Arapça bir kelime olan vakıf, “*durmak, alıkoymak*” anlamına gelmektedir. Kelime terk, emanet, depo etmek anlamına gelse de, halk arasında dinî amaçla, halkın iâşe ve ibate ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla meydana getirilen bütün faaliyetler ve eserler anlamına gelmektedir⁵². Osmanlı Devleti döneminde Anadolu dışında yapılan fetihlerde, vakıf müesseseleri ayrı bir öneme sahiptir. Devlet, Rumeli'de gerçekleştirdiği fetihleri müteakip sistemli bir iskân politikası uygulamış, hâkimiyetini sağladığı bölgelerde terk edilip boşalan köyler ve kasabalara Anadolu'dan Türkler nakledilmiştir. Ancak sadece nüfus kalabalığı ile yetinilmemiş, fethedilen bölgelerin tam anlamıyla birer Türk yurdu haline getirilmesine özen gösterilmiştir. Bu noktada vakıfların önemi

⁵⁰ Mehmet Öz, “Tahrir Defterlerindeki Sayısal Veriler”, *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, Ankara, 2003, s. 20.

⁵¹ Nejat Göyünç, “Hane”, *DİA*, C. VI. s. 552.

⁵² Bahaeddin Yediyıldız, *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi*, Ankara, 2003, s. 9.

daha net anlaşılabilir. Zirâ hayır maksadıyla kurulmuş olan vakıfların yaptırdıkları, cami, mescid, imarethane, hastane, kervansaray, köprü, çeşme, medrese ve hamam gibi aynı zamanda halkın ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik eserler ile Rumeli bir Türk yurdu haline getirilmiştir. Vakıf eserlerinin bir diğer önemi, halkın çeşitli ihtiyaçlarının ücretsiz ve devlete yük olmadan karşılanmasıdır.

Gerek Osmanlı Devleti'nden önce, "*gerek Osmanlı döneminde Türk şehirlerinin üç önemli temel ögesi vardı; cami, pazar ve hamam. Cami, dinsel görevlerin yerine getirildiği ve toplumsal ilişkilerin geliştirildiği temel yapıdır. Caminin hemen yanında pazaryerleri ve hanlar yer almaktadır. Aynı dalda üretim yapanlar ve satıcılar bir çarşıda bulunurlar*"⁵³. Hamamlarda insanların temizlik ihtiyaçlarına hizmet ettiği gibi, şehir ahalisinin ortak vakit geçirmelerine de vesile olmaktadır.

Şehirler için elzem olan bu eserlerin meydana getirilmesinde ise devlet idaresinden daha ziyade, kişilerin kurmuş oldukları vakıflar görülmektedir. Osmanlı Devleti'nde 1856 yılına kadar belediye teşkilatı bulunmamaktaydı. Devlet bu tür hizmetlerin idamesi için halktan vergi toplamıyordu. Siyasî bir etkinin bulunmamasına karşın, bir yerleşim biriminin ihtiyacı olan bütün hizmetler vakıflar tarafından karşılanmıştır⁵⁴.

Yanbolu şehrindeki vakıf eserlerine geçmeden evvel, defterlere göre şehirdeki vakıfların sayısal değerlendirilmesini yapacak olursak; şehir sakinleri tarafından kurulmuş olan toplam 166 vakıftan 63'ünün kurucusu kadın, 103'ünün erkektir. Bu veriler bize Osmanlı toplumunda kadınların da sosyal yaşamda önemli bir yerleri olduğunu göstermektedir. Bu vakıflardan 151'i cami ve mescid görevlileri ile temizlik ve bakım masrafına, 1'i zaviyeye, 1'i mektebe, 1'i imarete, 1'i köprüye, 2'si avarıza, 2'si fakir ve hastalara, 5'i de lojmana yöneliktir. Akar olarak da 71 dükkân ve arsa, 2 kervansaray, 1 han, 1 hamam, 2 bozahane, 2 değirmen, 2 fırın ve 660.000 akçe nakit para

⁵³ Özer Ergenç, "*Osmanlı Şehrinde Esnaf Örgütlerinin Fizik Yapıya Etkileri*", *I. Uluslararası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071-1920) Kongresi Tebliğler*, Ankara, 1980, s. 105.

⁵⁴ Bahaeddin Yediyıldız, *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi*, Ankara, s. 241.

vakfedilmiştir. Yanbolu'daki amme vakıflar miktar ve gelir olarak Silistre Sancağı içerisinde ikinci sırada yer almaktadır⁵⁵.

1. Cami, Mescid ve Zaviye

Cami, bir şehirde veya köyde halkı toplayan veya toplanma yeri anlamına geldiği gibi daha ziyade Müslümanların ibadet etmek amacıyla meydana getirdiği bir mabedi ifade etmektedir. Mescid ise, daha küçük yerleşim birimleri olan mahallelerde inşa edilmiş ve etrafında yaşayan insanların dinî ihtiyaçlarını gidermek maksadıyla yaptıkları, daha küçük ölçeklerde bir ibadet yeridir⁵⁶. Yanbolu şehrinde bulunan camiler şunlardır. *Veli Kadı Camii*, *Atik Mustafa Ağa Camii*, *Bâli Subaşı Camii*⁵⁷, *Ruşen Camii*, *Eski Camii*, *Hacı Yusuf Camii*, *Sofiler Camii*⁵⁸.

Bunlardan en eskisi *Eski Camii*'dir. Bu cami, tek kubbe ile örtülü bir mekândan ibaret camilerin en ilginç olanlarından. Klasik üslupta olduğu mukarnaslı mihrap nişinden anlaşılan bu caminin iki yanında geniş birer kanat ilâve edildikten başka, giriş cephesinde son cemaat yerini de içine alan boydan boya bir ek yapılmıştır. Böylece nispeten ufak ölçülü kare şeklindeki cami kocaman bir dikdörtgene dönüşmüş, minaresi de ilk binaya bitişik olduğundan içeride kalmıştır. Bu minare alışılmamış biçimde dört köşe bir kitle halinde yükselerek şerefeden sonra normal şekle dönüşür⁵⁹. Evliya Çelebi'ye göre, ismi bilinmeyen bir Yeniçeri Ağası tarafından inşa edilmiştir⁶⁰. Machiel Kiel'da yapının orta bölümünün 1375-1385 yıllarında⁶¹, yanlardaki eklerin ise XV. yüzyılda Ebubekir Paşa tarafından yaptırılmış olduğunu yazmıştır⁶².

⁵⁵ Ahmet Cebeci, *XVI. yüzyılda Silistre Sancağı Vakıfları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara, 1994) s. 100.

⁵⁶ Turan Gökçe, *a.g.e.* s. 114.

⁵⁷ TKGM KKA, *TD 86 v. 173 b - v. 175 a.*

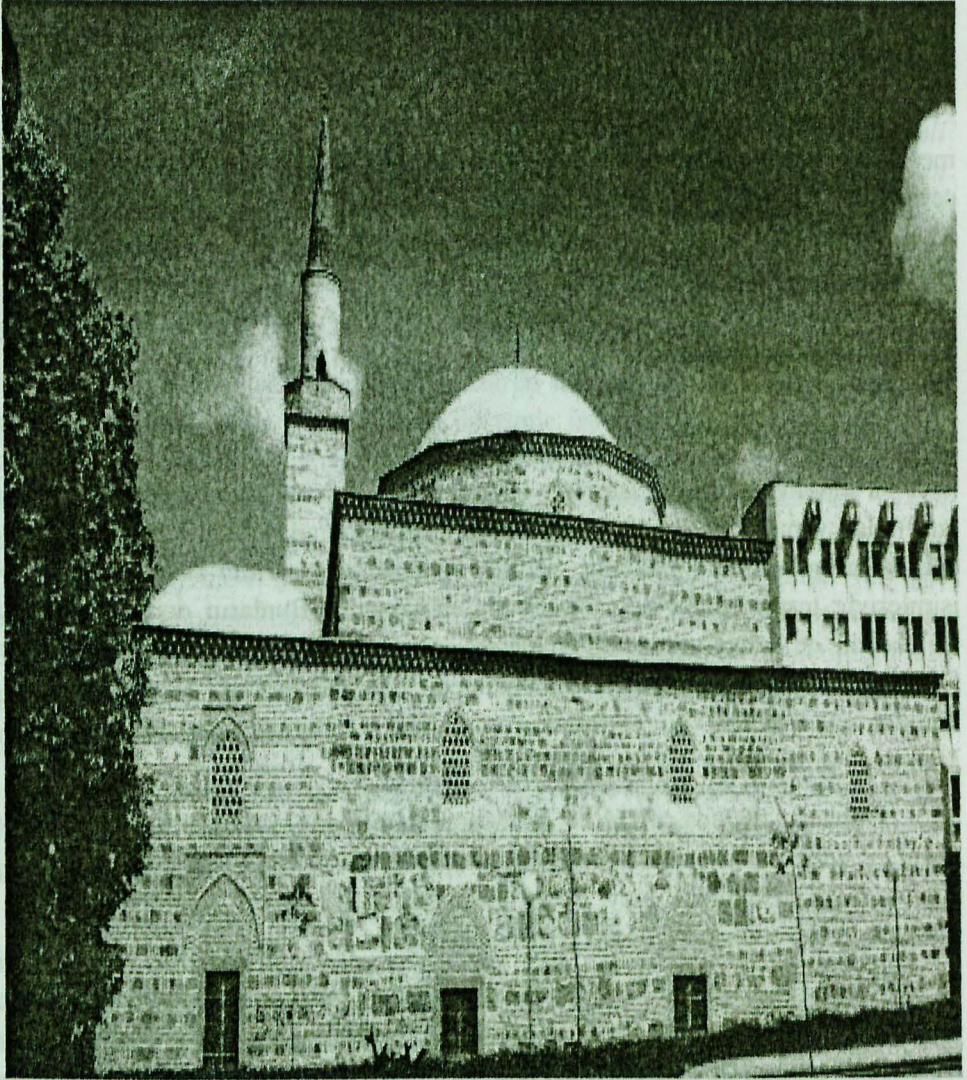
⁵⁸ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C. VIII. s. 80.

⁵⁹ Semavi Eyice, "IV. Bulgaristan'da Türk Mimarisi" *TDVİA*, C.6., s. 405.

⁶⁰ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C. VIII. s. 81.

⁶¹ Machiel Kiel, *Bulgaristan'da Osmanlı Dönemi Kentsel Gelişimi ve Mimari Anıtlar*, Çev. İlknur Kolay, Ankara 2000, s. 94.

⁶² Machiel Kiel, "Some Early Ottoman Monuments in Bulgaria Thrace", *Belleten*, C. XXXVIII, sayı. 152, s. 647.

Resim 1: Yanbolu-Eski Camii.

Şehrin bir diğer önemli eseri, 1481'de dönemin ünlü âlimi, Şeyh Mehmed Noktacızâde tarafından yaptırılmış olan *Sofiler Camii*'dir⁶³. Kurşun örtülü, tek

⁶³ Machiel Kiel, *a.g.m*, s. 98.

minareli caminin kitabesinde, evliyâ kerametiyle 3 akçeye yapıldığının yazılı olduğu belirtilmiştir⁶⁴.

Mahalle aralarında halkın ibadet ve toplanma maksadıyla yaptırdığı mescidler ise bulunduğu mahallenin adlarıyla kayıtlara geçmiştir. Yanbolu şehrinde toplam 8 adet mescid bulunmaktadır. Bunlar; Mescid-i Karadanişmend, Mescid-i Hacı Mustafa, Mescid-i Cafer Çelebi, Mescid-i Akçaylı, Mescid-i Tur Ali nam-ı diğer Mescid-i Toprak, Mescid-i Yusufhan Beğ, Mescid-i Eflak Şahin, Mescid-i Kadı Yakub⁶⁵. Ayrıca şehirde bir imaret ve bir de zaviye bulunmaktadır.

2. Diğer Eserler

Yanbolu şehrinde, devlet adamları ve servet sahibi hayırseverler tarafından yaptırılmış çeşitli vakıf eserleri bulunmaktadır. Bunların başında ise eğitim kurumları yer almaktadır. Şehirde *Yeniçeri Ağası*, *Hacı Yusuf* ve *Noktacı* isimleriyle tespit edilen üç medrese bulunmaktadır. Bunların dışında, Evliya Çelebi'nin de işaret etmiş olduğu üzere, özel olarak Dâr-ül Kura ve Dâr-ül Hadis medreselerine tesadüf edilememektedir⁶⁶. Ayrıca XVIII. yüzyılda şehirde bulunan medreselere iki eğitim kurumu daha eklenmiştir. Bunlar; *Arnavud Mehmed Ağa* ve *Kara Ali Bey* medreseleridir⁶⁷.

Bunların dışında, 1434'de II. Murad tarafından yaptırılmış olan "*Eski Hamam*" şehrin eski yapıları arasında yer almaktadır⁶⁸. 1454 tarihli defterde yer alan kayıtlar, Hamam-ı Nev (Yeni Hamam)'ın ilâvesiyle şehirdeki hamam sayısının ikiye çıkmış olduğunu göstermektedir⁶⁹.

Son olarak, ortasından Tunca nehri geçen şehirde, I. Murad devrinde yaptırılmış, taştan temelli, yedişer gözlü ve üzerleri kalın ağaçlar döşeli iki köprünün varlığını da belirtmek gerekir⁷⁰.

⁶⁴ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C. VIII. s. 81.

⁶⁵ TKGM KKA, TD 86 v.174 a, v.174 b, v.175 a, 175 b, v.176 a.

⁶⁶ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C. VIII. s.81.

⁶⁷ Ekrem Hakkı Ayverdi, *a.g.e*, C. IV, s. 129.

⁶⁸ Hüseyin Memişoğlu, *Bulgaristan'da Türk Kültürü*, Ankara, 1995, s. 65.

⁶⁹ TKGM KKA, TD 86 v.210 a.

⁷⁰ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C. VIII. s. 82.

C. ŞEHİRİN EKONOMİK YAPISI

1. Şehirdeki Ticarî Fonksiyonlu Yapılar: Çarşı-Pazar

Yanbolu kazâsının da bulunduğu sağ kol, “*Osmanlı Devleti'nin önemli ticarî yollarından biriydi. Özellikle İstanbul'a buğday, et, tuz sağlayan merkezlerin ara ve yan yollarla sağ kola bağlanmış olması, buğday ve kesimlik hayvanların kara yoluyla başkente ulaştırılması yolun önemini ve özelliğini arttırıyordu*”⁷¹. Böylesine önemli bir ticaret yolu üzerinde bulunan Yanbolu şehri de, sahip olduğu pazarla, bu ticarî ağın bir parçası olmuştur.

XVI. yüzyılın sonlarına kadar şehirde kurulmakta olan pazar hakkında bilgi bulunmamaktadır. III. Mehmed devrinde ise pazardan 22.755 akçe vergi alınmıştır⁷². Fakat bunun dışında pazarın mahiyetiyle ilgili bilgi kaydedilmemiştir. Ancak, yine III. Mehmed dönemine ait Akkirman kâzası mufassal defterin başında, “*Kanunname-i Bac-ı Bazar-ı Nefs-i Yanbolu*” ve “*Kanunname-i Bac-ı Bazar-ı Nefs-i Saray-ı Atik*” başlığı altında iki ayrı kanunname bulunmaktadır⁷³. Bu noktada belirtilmesi gereken husus şudur; Saray-ı Atik sadece II. Selim devrine ait iki mufassal defterde Yanbolu'ya tâbi gözükmektedir⁷⁴. Defterlerde yer alan bilgiler dışında da köy ile alakalı malumat bulunmamaktadır.

Sonuç olarak, Yanbolu kazâ dairesi içerisinde kurulmuş olan her iki pazar hakkında ayrı kanunnameler hazırlanmıştır. Bu kanunnameler ışığında pazarların özellikleri şöyledir:

Yanbolu şehri pazarı kanunnameye göre, beş ana başlık altında incelenebilir. İlk grupta, meyve, sebze, yağ ve bal gibi gıda ürünleri yer almaktadır. Bu ürünlerden kalitesine ve ağırlığına göre, 4 ila 8 akçe vergi alınmaktadır. İkinci gruba ise odun, tahta, demir ve bunlardan yapılmış ev ve el eşyaları girmektedir. Kanunnamede üzerinde en çok durulan konu ise pazardaki hayvan alım satımıdır. Bir diğer grup ise kumaş ve pamuklu tekstil ürünlerinden oluşmaktadır. Kanunnamede yer alan son bilgi ise, Yanbolu pazarının bilinen

⁷¹ Halime Doğru, a.g.e., s. 33.

⁷² TKGM KKA, TD 86 v.176 b.

⁷³ BOA, TD 701 s. 36 - 37.

⁷⁴ TKGM KKA, TD 561- 542.

orta halli bir şehir pazarından daha büyük ve farklı olduğuna dair kanaat uyandıran cariye ve köle alım satımıdır. Pazara gelen bu tür insanları alandan ve satandan ayrı ayrı vergi alınmıştır⁷⁵.

Kanunnameye göre, Cuma günleri kurulan Saray-ı Atik pazarı da, Yanbolu şehir pazarı ile aynı özelliklere sahiptir⁷⁶.

2. Şehrin Ekonomik Bünyesi: Ticaret ve Sanayi

Yanbolu şehrinin bilinen ilk tahriri, Fatih Sultan Mehmed döneminde yapılmıştır. Bu devirde dikkati çeken önemli nokta ise, şehrin daha sonraki devirlerde olmadığı kadar kalabalık olmasıdır. Şehirde bulunan Müslim ve gayri Müslim nüfus mesleki özelliklerine göre kaydedilmiş olmalarına karşın ekonomik faaliyetlerine dair bilgiler defterde yer almamaktadır. Şehirdeki üretime dair tek kayıt, Tunca nehri kenarında bulunan 17 adet su değirmenidir. Bu dönemde şehir sakinlerinden toplam 36.555 akçe vergi alınmıştır⁷⁷.

1530'da Yanbolu şehrinin nüfusu yarı yarıya gerilemiş olmakla birlikte, vergi miktarı 40.798 akçeye çıkmıştır. Fakat hangi faaliyetlerden dolayı bu verginin alındığı belirtilmemiştir⁷⁸.

III. Mehmed devrine ait deftere göre şehirden 45.996 akçe vergi alınmıştır. Bu defter sayesinde şehirdeki üretim alanları görülebilmektedir. Daha evvel de değindiğimiz gibi şehirler için en önemli ekonomik faaliyet sınaî dalları ve ticarettir. Ancak bu az miktarda da olsa tarımsal faaliyetlerin olmayacağı anlamına gelmemektedir. Buna binaen, şehir halkı ziraî ürünlerinden toplam 1714 akçe öşür vermiştir. Bunun 398 akçesi bahçelerden, 809 akçesi bağlardan ve 4290 akçe vergi alınmıştır. Sayısı belli olmamakla beraber, Tunca nehri kıyısında bulunan kebe ve su değirmenlerinden de 2520 akçe vergi alınmıştır⁷⁹.

⁷⁵ BOA, TD 70/s. 36.

⁷⁶ BOA, TD 70/s. 37.

⁷⁷ M.C. Y. 089 v.111 b.

⁷⁸ 370 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rum İli Defteri, s. 454.

⁷⁹ TKGM KKA, TD 86 v.176 b.

Şehrin ticarî ve sınaî ürünlerine bakıldığında, yünden ve tiftikten yapılan Yanbolu kebesi Osmanlı ülkesinin dört bir yanında rağbet gören önemli bir tekstil ürünüdür. Şehirle özdeşleşmiş olan bir diğer üretim dalı ise helvacılıktır⁸⁰. Ayrıca birer üretim merkezi olarak şehirde dört tane kiremit, bir adet de kâse fırını ile iki bozahane bulunmaktadır⁸¹.

Şehirlerin ekonomik anlamda asıl merkezini oluşturan yerler ise şüphesiz bedestenlerdir. Zira bedesten, büyük tüccarların bulunduğu ve transit ticarete konu olan malların alınıp satıldığı kapalı pazaryerleridir⁸². Yanbolu şehrinde, Vezir-i Azam Hadım Ali Paşa tarafından yaptırılmış, beş adet kurşun örtülü kubbesi, dört adet demir kapısı olan ve çevre kazâlarda bulunmayacak kadar büyük bir bedesten vardır. Bu ticarî merkezin etrafında bir un hali, biri Tunca nehri kenarında olmak üzere altı tüccar hanı, 280 adet dükkân⁸³ ve Sultan Süleyman tarafından yaptırılmış iki kervansaray bulunmaktadır. Yoğun ticarî faaliyetlerin yaşandığı şehirde, şehre gelen tüccarların sahip olduğu hayvanların konaklaması için de 5000 katar hayvanın barınabileceği büyüklükte bir ahır vardır⁸⁴.

Sonuç olarak, Yanbolu şehri bulunduğu coğrafyada önemli bir ticarî merkezdir. Sahip olduğu bedesten, hanlar ve dükkânlar ile güçlü ve hareketli bir ekonomiyeye sahip olmuştur.

KAYNAKÇA

ARŞİV KAYNAKLARI

Ankara, Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü, Kuyûd-i Kadime Arşivi (TKGM-KKA) Nr. 86.

Taksim Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Yazmaları Nr. 089.

370 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rum İli Defteri.

⁸⁰ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, Yky, VIII. s. 83.

⁸¹ TKGM KKA, TD 86 v.176 b.

⁸² Özer Ergenç, "a.g.m.", s.106.

⁸³ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, yky, C. VIII. s. 83.

⁸⁴ TKGM KKA, TD 86 v.176 b.

DİĞER KAYNAKLAR VE İNCELEMELER

- ANNA Kommena, *Alexiad*, Çev. Bilge Umar, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 1996.
- AYVERDİ, Ekrem Hakkı, *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri, Bulgaristan, Yunanistan, Arnavutluk, C. IV*, İstanbul. 1981.
- BAYKARA, Tuncer, "Osmanlı Devleti Şehirli Bir Devlet midir?", *Osmanlı, C.V.* s. 528-535.
- BAYKARA, Tuncer, *Anadolu'nun Selçuklular Devrindeki Sosyal ve İktisadi Tarihi Üzerine Araştırmalar*, İzmir. 1990.
- CEBECİ, Ahmet, *XVI. Yüzyılda Silistre Sancağı Vakıfları*, Gazi Üniversitesi, SBE Ankara, 1994 (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Doğru, Halime, *XIII.- XIX. Yüzyıllar Arasında Rumeli'de Sağ Kolun Siyasi, Sosyal, Ekonomik Görüntüsü ve Kozluca Kazası*, Eskişehir, 2000.
- ERGENÇ, Özer, "Osmanlı Şehirlerindeki Mahallenin İşlevi ve Nitelikleri Üzerine", *Osmanlı Araştırmaları, C. IV*, 1984, s. 69-75.
- ERGENÇ, Özer, "Osmanlı Şehrinde Esnaf Örgütlerinin Fizik Yapıya Etkileri", *I. Uluslararası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071-1920) Kongresi Tebliğler*, Ankara, 1980 s. 103-109.
- Evliya Çelebi Seyahatnamesi, C. VIII*, Yay. Haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, Robert Dankoff, İstanbul, 2003.
- GÖKÇE, Turan, *XVI. XVII. Yüzyıllarda Lâzkiye (Denizli) Kazası*, Ankara, 2000.
- İNALCIK, Halil, "Rumeli", *M.E. B. İ. A. C.IX*, s. 766-773.
- İNCİCİYAN, P.L. - Andersan, H.D, "Osmanlı Rumelisi'nin Tarih Ve Coğrafyası", *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları 4-5/1975-1976*. s.101-152.
- KİEL, Machiel, " Some Early Ottoman Monuments in Bulgaria Thrace", *Belleten, XXXVIII*, sayı. 152, s. 635-656.
- KİEL, Machiel, *Bulgaristan'da Osmanlı Dönemi Kentsel Gelişimi ve Mimari Anıtlar*, Ankara, 2000.
- MEMİŞOĞLU, Hüseyin, *Bulgaristan'da Türk Kültürü*, Ankara, 1995.
- ÖZ, Mehmet, "Tahrir Defterlerindeki Sayısal Veriler", *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, Ankara, 2003, s. 15-22.
- Şemseddin Sami, *Kamusü'l A'lam*, C.IV, İstanbul 1316
- UZUNÇARŞILI, İ.Hakkı, *Osmanlı Tarihi, C. I.*, Ankara, 1995.
- YEDİYILDIZ Bahaeddin, *XVIII. yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi*, Ankara 2000.

ÖZET

XV VE XVI. YÜZYILLARDA YANBOLU ŞEHİRİ

Bu çalışmada Yanbolu şehrinin 1454–1603 yıllarını kapsayan Tapu Tahrir defterlerine ve diğer araştırmalara göre fiziki, demografik ve ekonomik yapısını ortaya koyduk. Sağ Kol üzerinde yer alan Yanbolu şehri sahip olduğu bu özelliği sayesinde önemli bir ticari merkez haline gelmiştir. Fethedilmesinden itibaren tipik bir Osmanlı şehri olan Yanbolu'nun mahalleleri, nüfusu, ticari faaliyetleri ve mimari özellikleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yanbolu, Şehir, Ekonomi, Demografik, Ticaret.

ABSTRACT

THE THESSALONICA SAMPLE IN THE ADMINISTRATION OF THE PROVINCES IN THE REORGANIZATION PERIOD

For a period of 20 years after the Tanzimat Reform, even villages who may be considered equal to the rest were unable to establish a successful administration. The reason was the Tanzimat and Islahat Reform provided the resources to independence in Salonika. Here there were many misadventures and security could not be provided. At the same time, the most important factors influencing the success of the war in Salonika: Provincial administration were the result of government and the population's expectations in favour of the new Mehmed, the economic problems of this period when the Ottoman Empire was beginning to collapse and the insufficient education, which produced poor well prepared administrators and civil servant. Perhaps it was necessary Mehmed Pasa's example in Thessalonika allowed to have several alternatives. The province: "The people's ideas developing to produce a government they want" would find them more closely to the state and Mehmed and his relations together would have produced an independence movement.

Key words: Reorganization, Civil, Governor of a Province, Public Order, Safety.

1683 Viyana bostanını ve 1699 Kanıyfa Muharebesi'nden sonra Osmanlı Devleti içişleri, idari ve sosyal yönden hızlı bir çöküşe uğramıştı. Devlet idarecileri bu çöküşü ve gerilemeyi önleyebilmek amacıyla geleneksel sistemlerde bir takım islahatlar yaptılar. Özellikle III. Selim zamanında askeri, II. Mahmud döneminde birçok alanda daha kapsamlı yapılan islahatlar, devletin her alanda gerilemesini önleyememiştir. Bunun yanında iç ve dış

